

Krig mellom to av verdens fattigste land

Kart: Ivar Winedheim

Hva menes med Afrikas horn?

EPLF

Eritrean People's Liberation Front - Eritreas frigjøringsfront, tok over makten i Eritrea i 1991.

PFDJ

People's Front for Democracy and Justice - tidligere EPLF. For å markere overgangen fra gerilja til et statsbærende parti reorganiserte EPLF seg som "Folkefront for demokrati og rettferd".

grupperinger var de eneste politisk organiserte krefter i landet. Da militærregimet i 1978 knuste opposisjonen, ble alle unge med utdannelse sett på som mulige fiender. De som greide å komme seg unna, flyktet til utlandet eller til sine hjemtrakter i landdistriktene. Der var all politisk aktivitet basert på lokale motstandsbevegelser på **etnisk grunnlag**. Derfor ble det straks dannet en opprørsfront for oromo-folket, for tigrariene, ja selv for ganske små etniske grupper.

I 1991 kunne

ingen regjering vinne legitimitet uten å løse det etniske spørsmålet. Til det hadde militærregimets enhetspolitikk gått altfor hardt ut over minoritetene. De eneste som opponerte mot denne minoritetspolitikken, var en blandingsgruppe i byene med urbane og utdannede folk. De identifiserte seg ikke med noen etnisk gruppe. De ønsket å være etiopere. Likevel ble de tvunget til å kalle seg amhara og dermed identifisert med militærregimet, og langt på vei utestengt fra politisk deltakelse. Etter 1991 ble de – ikke helt uten grunn – gjort ansvarlig for å ha vært den viktigste sosiale støtten til militærregimet.

Landets administrative struktur ble nyordnet. I stedet for de tradisjonelle provinsene ble **nye delstater** formet, så langt som mulig for å gi de større folkegruppene sin egen delstat. De mindre gruppene ble sammenfattet i blandede delstater. Det store lappeteppet av små folkegrupper i sør ble slått sammen til de sørlige folkenes delstat.

Eritrea valgte en motsatt etnisk politikk. Eritrea grunnset sin nasjonale status på historien etter at det ble italiensk koloni. Særlig frigjøringskampen mot Etiopia, først mot innlemmingen i Etiopia, seinere mot militærregimet, ble sett som grunnlag for framvekst av **en felles, eritreisk nasjonal identitet**. Derfor spilte etnisk tilhørighet ingen rolle for de nye lederne.

Også i Eritrea ble de tradisjonelle provinsene avskaffet. Men her ble nyinndelingen gjort for å **viske ut grensene mellom etniske grupper**. Gruppene ble blandet for å styrke eritreisk integrasjon. Folk skulle ikke føle seg som afar eller tigrari eller kunama, men som eritreere. De skulle integreres, ikke bo «blant sine egne». Men noen motsatte seg denne integrasjonen. Afar-folket hadde aldri godtatt å bli delt mellom Etiopia og Eritrea. Og siden Etiopia støttet deres krav om selvbestemmelse, ble Etiopia

forbilde og støtte i kampen mot integrasjonen. Og kunama-folket i det fruktbare lavlandet i nordøst lærte snart hva Eritreas politikk gikk ut på: inngrep i retten til jord, bosetting av folk fra andre grupper på deres land og liten kontroll over naturressursene. Er det da rart at de så på Etiopia som et bedre alternativ?

Den etniske politikken i Etiopia var en stadig torn i øyet på regjeringen i Eritrea. For den ga Eritreas etniske minoriteter «vann på mølla» i å kreve selvbestemmelse. Så lenge Eritrea bygger sin identitet på at det eritreiske folk er sveiset sammen til en ny nasjon gjennom frihetskampen, kan den bare oppfatte Etiopias politikk som en fiendtlig innblanding.

En autoritær stat

Eritrea er en autoritær stat, selv om den nye grunnloven gir et demokratisk inntrykk. Den ble vedtatt i 1996 etter en langvarig prosess, også med internasjonale rådgivere til stede. Men til slutt liknet den til forveksling på partiets opprinnelige utkast. Etter grunnloven er Eritrea en demokratisk stat. Men all avgjørende makt ligger i presidentens hender. Grunnloven har lenge vært hemmeligholdt og er den dag i dag vanskelig å få tak i. Selv om den åpner for det, tillater Eritrea ikke andre partier enn EPLF (nå PFDJ – folkefront for demokrati og rettferd). Etter at gjenreisningen er fullført, sier Esaias, vil Eritrea tillate andre partier, bare de er åpne for alle eritreere og ikke bygger på etnisk eller religiøs identitet.

Det nye Eritrea ble til å begynne med omfattet med stor sympati av Vesten. Landet viste mange positive trekk. En velorganisert liten motstandsbevegelse hadde bygd opp demokratiske og folkelige strukturer i de områder EPLF-fronten kontrollerte før uavhengigheten. Eritrea viste seg selvbevisst overfor utlandet. Afeworki lot seg ikke imponere, han var frittalende og sa rett ut det andre skjulte bak diplomatiske vendinger. Og han var populær. Selv i dag kan han spasere i gatene i Asmara uten livvakt. Folket er min livvakt, sier han. Slikt imponerer utlandet. Men samtidig er han lite nådig mot dem som sier ham imot.

Ettpartistat med demokratisk grunnlov

I Etiopia ble den nye staten etter 1992 bygd på **etnisk definerte partier**. For å kunne organisere seg måtte partier identifisere seg etnisk. Regjeringen ble dannet på en koalisjon som er dominert av TPLF. Tigrari er den delstaten som har raskest økonomisk vekst, som får mest støtte, flest investeringer og mest oppmerksomhet fra staten såvel som fra internasjonale givere. Tigrari var mest oversett under militærregimet, for der var motstanden størst. Siden Tigrari led de største ødeleggelsene under krigen mot militærregimet, var det bare rimelig å gi delstaten fortrinn ved gjenreisningen. Etter hvert ble det

Krig mellom to av verdens fattigste land

Tradisjonelt landbruk

Hvordan skal Etiopia kunne mette en stadig større befolkning med en slik form for jordbruk?

teff

lokalt kornslag i Etiopia og Eritrea, en slags finkornet hirse.

Hva menes med føderalt styre?

likevel klart at de økonomiske overføringene dit langt overgår utjevnings- eller gjenreisingsmålene. Tigrai-folket er blitt Etiopias nye overklasse.

Grunnloven fra 1994 befester den føderale strukturen og sikrer alle «nasjoners, nasjonaliteters og

folks» rett til selvbestemmelse «opp til og inkludert full selvstendighet». Men i praksis er det sørget for at denne paragrafen kun er til for å styrke folkegruppens selvfølelse, ikke til bruk for separatisme.

På vei mot demokrati?

I år var det valg i Etiopia, «det andre demokratiske valg», som regjeringen omtaler det. Utenlandske observatører var ikke invitert. «Vestlige land inviterer heller ikke observatører til å godkjenne deres valg», sa regjeringen, «så hvorfor skulle vi? Da ville vi underkjenne vårt eget demokrati». I praksis var det å ta munnen vel full. Ved valget kunne riktignok for første gang flere opposisjonspartier stille kandidater. Men vanskelighetene var store. For inntil nylig ble partier som ikke tilhørte koalisjonen, systematisk undertrykt. Riktignok ble de registrert som partier, men lokalt ble deres kontorer stengt, kandidater og ledere ble fengslet og tilhengere trakassert. For første gang var det likevel en offentlig diskusjon der opposisjonspolitikere kunne tale fritt, til og med overført av fjernsyn og radio. Dette

	ETIOPIA	ERITREA
Flateinnhold:	1 127 000 km ²	Ca 121 000 km ²
Befolkning	Ca 60 mill.	Ca 4 mill.
Befolkningsvekst	2,7 %	2,5 %
Forventet levealder	43,5 år	51,2 år
Barnedødelighet per 1000 fødte	124,5	76,8
Etniske grupper (omtrentlige tall)	Oromo 40%, amhara 30% tigrailer 10 %, sidamo 9%, somali 6%, afar 4%, gurage 2%, andre 7%	Tigrailer 50%, tigré 30%, afar 5%, saho 3%
Religioner:	Koptisk (ortodokse) kristne 40% - 50%, andre kristne 8%, muslimer 35%-45%, animister 10%,	Muslimer ca 50%, koptisk kristne ca 50%
BNP per innbygger	560 dollar (1998)	660 dollar (1998)
Andel av BNP etter sektor	Jordbruk: 50%, industri: 7%, tjenester: 33%	Jordbruk: 10%, industri: 30%, tjenester: 60%
Språk	Om lag 70 etniske grupper innenfor to hovedgrupper: de som taler semittiske språk (amharisk, tigrinja) og de som taler kushittiske språk (oromo m.fl). Amharisk er offisielt språk sammen med engelsk.	Offisielle språk: tigrinja, arabisk og engelsk. Andre språk: tigré og kushittiske språk (afar mm) pluss kunama og baria.

Kilder: Human Development Report 2000, Länder i fickformat

gjorde sterkt inntrykk i byene, og særlig for utenlandske diplomater var det et tegn på et nytt demokratisk vindpust. Men folk i landdistriktene forble under regjeringens – særlig de lokale myndighetenes – kontroll. Skremsler og utnyttelse av folks uvitenhet gjorde sitt til å gi opposisjonen liten sjanse på bygdene. Og til overmål kom en offensiv i krigen mot Eritrea tre dager før valget, med stor fjernsynsoverført seiersfeiring kvelden før valgdagen. Uten tvil bidro det til at bybefolkningen, tradisjonelt Etiopia-nasjonalt innstilt, støttet regjeringen etter krigsseieren.

Opposisjonen fikk til slutt stille med om lag 150 kandidater til valget til nasjonal-forsamling (550 plasser). Etter flere udemokratiske vidervedigheter, først og fremst på lokalt hold, kunne likevel 14 opposisjonskandidater ta sete i parlamentet.

Økonomi som konfliktkilde

Eritrea er et ressursfattig land. Størstedelen av landet har ikke nok regn til et regulært landbruk. I høylandet blir det produsert teff og grønnsaker. Men området er så regnfattig at avlingene ofte svikter. Bare i mindre områder, i flate elvedaler og i den afrikanske Rift Valley, er regulært jordbruk mulig, også der skjørt og utsatt. Og disse områdene er bebodd ikke av tigrai-folket, men av andre etniske grupper.

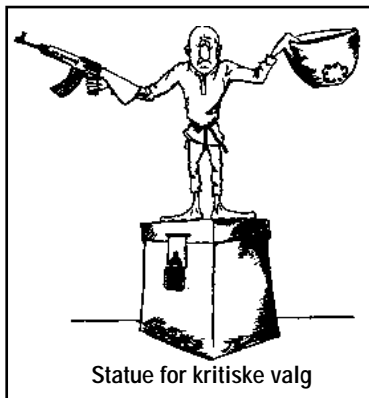
Eritrea er avhengig av å importere mat. Den må betales med eksportinntekter. Regjeringen har derfor satsset bevisst på en eksportorientert industrialisering. Eksporten skulle først og fremst gå til Nord-Etiopia. For der er det en stor befolkning, med store behov, og en økonomi i rask vekst. Det var naturlig at Eritrea bygde opp en industri langs grensene til Tigrai med dette markedet for øyet.

Etiopia satsset derimot på selv å framstille mange av de varene de trengte. Den ulike prioriteringen i de to landene spilte liten rolle så lenge Eritrea brukte den etiopiske valutaen birr og var tilknyttet den etiopiske økonomien. Men da Etiopia bygde opp industrier nettopp i Tigrai med sikte på selvforsyning, ble det overkapasitet. Da brygget det opp til konkurranse og etter hvert konflikt mellom de to landene.

Eritreas nye valuta

I 1997 innførte Eritrea sin egen valuta. **Nakfa** ble den nye pengeenheten kalt – etter byen der EPLF-frigjøringshæren hadde holdt ut i to år mot en overmektig etiopisk hær. Dette patriotiske navnet skulle minne eritreerne om den heroiske kampen som formet nasjonen. Etiopia advarte Eritrea mot å lage sin egen valuta; det ville føre til to atskilte økonomier. Da en egen eitreisk valuta likevel kom, krevde Etiopia betaling for sin eksport i internasjonal valuta. Det rammet Eritrea hardt. Hvordan skulle Eritrea skaffe utenlandsk valuta dersom det ble avskåret fra det etiopiske markedet?

Krig mellom to av verdens fattigste land

Valg i Etiopia

Er valget mellom krig eller mat egentlig så vanskelig?

Kilde. Etiopisk avis

Hvorfor lot Etiopia være å innføre privat eiendomsrett til jord på 1990-tallet?

Hvordan bør det internasjonale samfunnet forholde seg til den omfattende sulten i Etiopia samtidig som landet fører krig?

Eritrea hadde et godt kort på hånden. Da Eritrea ble selvstendig, mistet Etiopia sin direkte adgang til Rødehavet og havnebyen Assab. Også et viktig oljeraffineri kom på eritreiske hender. Eritrea kunne dermed øke havneavgiftene og avgiftene på transitt til Etiopia.

Etiopia slo tilbake ved å kutte ut Assab totalt og omdirigere all import via Djibouti. Myndighetene der var mer enn villige til å lavere priser på havnebruken. Og siden det finnes en jernbane og en landevei fra Djibouti til Addis Abeba, ble det mulig å legge Assab øde i løpet av kort tid.

Våpenstillstand, men ingen fred

Så kom krigen. I skrivende stund er det ikke krig, men heller ingen fred. FN er nå opptatt med å stable på beina en internasjonal fredsstyrke for å skille Eritreas og Etiopias hær på en 25 km brei stripe langs grensen. Begge sider prøver å samle gode kort for de vanskelige forhandlingene som må komme.

Etiopia har gang på gang uttalt at landet ikke har territoriale krav til Eritrea, med unntak for de grenseområdene etioperne mener er deres historisk. Etiopiske ledere har likevel uoffisielt uttalt at de ønsker å slå Eritrea så ettertrykkelig at landet aldri igjen skal kunne utfordre Etiopia. Derfor kan det skje at Etiopia nå vil prøve å splitte Eritrea ved å utnytte eritreiske minoriteters misnøye. Hvis afar-folket vil kreve gjenforening med sine stammebrødre i Etiopia, vil sannsynligvis også kunama-folket kreve selvstyre. Det finnes allerede en «uavhengig» radiosender i Mekele som sender på kunama, noe som er forbudt i Eritrea. Faren er at dette kan åpne for ytterligere selvstendighetskrav rundt om i Eritrea og på sikt redusere Eritrea til en ubetydelig enhet.

Hvem eier jorda?

Både etter den etiopiske og den eritreiske grunnloven er det staten som eier jorda. Statlig eiendomsrett gir staten en stor grad av kontroll over bøndene.

Tradisjonelt var det felleseie av jord i Etiopia inntil styresmaktene (under Haile Selassie) i 1960-årene begynte å innføre privat landeie. Etiopia hadde derfor god grunn til ikke å innføre privat eiendomsrett til jord i 1994. Over 85 % av befolkningen lever av jordbruk, og adgang til jord er deres eneste sjanse til å livnære seg. Så lenge de tradisjonelle samfunn i landdistriktene fungerer noenlunde, vil lokalsamfunnet føle et visst ansvar for at alle medlemmer har i allfall et lite stykke land til å dyrke mat. Befolkningsveksten, særlig i høylandet som tillater åkerbruk, har riktignok sørget for at jordlappene ble mindre og mindre fra generasjon til generasjon. I dag er de mange steder på under en hektar i gjennomsnitt per familie – for lite til å leve av, men nok til ikke å dø. På sikt må andre muligheter finnes for å livnære seg. Men for det store flertall finnes ingen alternativ til jordbruk og adgang til felleseid jord.

Etiopia har beholdt statlig eiendomsrett til jord, slik det ble innført under militærregimet, blant annet for å kontrollere jordbrukerne. Den som ikke fulgte ordre, kunne jages fra sin grunn. Militærregimet brukte også eiendomsretten til sitt meget upopulære «landsbyprogram» og til folkeforflytting fra tørkeområder til mer fruktbare områder i lavlandet – på tvers av etniske grenser. Det gjør ikke den nye regjeringen i Etiopia. Men den bruker eiendomsretten for hva den er verdt, til å kontrollere bondebefolkningen. I dag er det de etnisk definerte delstatene som forvalter adgang til jord.

Også Eritrea har holdt fast på at staten eier jorda, tross råd fra internasjonalt hold. I Eritrea har den statlige eiendomsretten framfor alt en hensikt: jorda skal ikke lenger tildeles ut fra etnisk tilhørighet. Enhver eritreer kan få tildelt jord hvor som helst i landet. Det berører i dag framfor alt bosettingen av flyktninger som vender tilbake fra eksil. Etter frigjøringen har flere hundre tusen eritreere vendt hjem fra Sudan, og enda flere venter fremdeles i flyktningleire der. De fleste er uten utdanning, og alt de kan er å dyrke jorda. I høylandet, der de fleste kommer fra, er jorda allerede altfor oppstykket til å tåle flere bønder. Men i lavlandet i vest finnes det fremdeles noe mer fruktbart land. Der bosetter regjeringen de tilbakevendte flyktningene.

Utsikt til fred?

Det er vanskelig å se en fredsløsning som tilfredsstillende begge parter. Etiopia og Eritrea er nødt til å komme fram til en fredsslutning. Presset fra det internasjonale samfunnet er for stort, det vil ikke tillate dem å gå tilbake til åpen krig. Det internasjonale samfunnet vil ikke bidra til å avhjelpe den enorme sulten og nøden i området dersom de ser at partene bruker store deler av sine ressurser på å krige hverandre i hjel. Men det er vanskelig å se hvordan de kan finne en løsning på alle motsetningene i fredsforhandlinger. Samarbeid hadde vært den beste måten å finne akseptable kompromisser for begge land. Men krigen har gjort det mye vanskeligere. En god porsjon samarbeidsvilje er nødvendig, skal ikke freden gå på bekostning av en av partene, som vil kunne tape ansikt og politiske visjoner.

Alle arbeidsoppgaver: se www.nupi.no/pub/hhd/arb.html

Storfamilien er en vanlig familief orm i Etiopia. Foto: Pausewang.

Siegfried Pausewang er forsker ved Christian Michelsens Institutt (Bergen). Der arbeider han i hovedsak med demokrati- og menneskerettighets-spørsmål.

Eritrea – Etiopia: Krig mellom to av verdens fattigste land

Siegfried Pausewang

Eritrea og Etiopia har vært i krig i over to år. Selv om krigens «hete faser» har vart bare i noen korte uker, så er mellom-periodene brukt til en intens opprustning. Krigen har kostet titusener unge soldater livet. For tiden råder en våpenstillstand, forhandlet fram av Organisasjonen for afrikansk enhet (OAU). Men det er langt fram til virkelig fred. Propagandakrigen mellom partene, som tidligere var så gode venner, fortsetter dessuten med uforminsket styrke. Tilsynelatende dreier krigen seg om et lite grenseområde (rundt Badme), som begge stater gjør krav på. Derfor er krigen omtalt som verdens mest meningsløse krig. Men for de stridende står mer på spill.

- Hvilken historie har Eritrea og Etiopia?
- Hva ligger bak «broderkonflikten»?
- Hvordan forholder de to landene seg til etnisk tilhørighet?
- Hvem eier jorda i Etiopia og i Eritrea?
- Hvor langt er demokratiseringen kommet?

En ny stat på Afrikas horn

Som stat er Eritrea bare sju år gammel. Mens Etiopia under koloniseringen av Afrika på 1800-tallet forble uavhengig, ble kyst-områdene ved Rødehavet – dagens Eritrea – italiensk koloni. Denne kolonien omfattet lavlandet ved kysten og en del av høylandet med en tigrai-befolkning. Tigrai-folket ble således delt mellom Eritrea og Etiopia. Det samme gjorde ørkenfolket afar i sørøst og kunama-folket i nord.

Etter 1945 arbeidet FN for en løsning for den italienske kolonien Eritrea. Eritrea fikk da en egen grunnlov, men ble gitt «uavhengighet» innenfor rammen av Etiopia (i en føderasjon). Men før ti år var gått, ble Eritrea innlemmet i Etiopia. Samme år –

1962 – startet frigjøringskrigen som skulle vare i 30 år.

I 1991 ble militærregimet i Etiopia under oberst Mengistu styrtet. Opprørerne var en koalisjon av frigjøringsfronten, hovedsakelig av tigraiere og eritreere, i en løs koalisjon med oromo-folkets front og andre mindre etniske grupperinger. Eritrea ventet med å erklære seg uavhengig til etter en folkeavstemning i FN-regi i 1993. Dagens statsledere, Esaias Afewerki (se marg) i Eritrea og Meles Zenawi i Etiopia, er gamle venner fra kamptiden.

Etiopia godkjente uten videre Eritreas uavhengighet, og de to lederne innledet en periode med fred og samarbeid på Afrikas horn. Raskt ble de feiret internasjonalt som en ny type opplyste statsledere, respektert i hele Afrika. Særlig Esaias fikk respekt som en frittalende og uavhengig leder.

Konflikt mellom broderfolk

Krigen mellom de to landene kom derfor som lyn fra klar himmel. Den brøt ut den 6. mai 1998 etter en liten trefning nær grensebyen Badme. Riktignok var området omstridt, men forhandlinger var på gang for å fastlegge grensene. Forhandlerne fra Eritrea var faktisk i den etiopiske hovedstaden da grensekrigen brøt ut.

Noen områder som, ifølge koloniavtalene, tilhørte Eritrea, hadde TPLF-geriljaen kjempet fri fra militærregimet, mens EPLF-geriljaen var omringet av den etiopiske hæren i Nakfa. Den gangen spilte det liten rolle hvem som administrerte hva, Tigrai-folket utgjorde et flertall i begge frigjøringsfrontene. Så administrasjonen ble overlatt til dem som befrikk et område. De endelige grensene kunne trekkes opp seinere. Men da ble det altså strid.

Forskjellig etnisk politikk

I Etiopia satset de nye lederne tidlig på en føderal stat av selvstyrte folkegrupper. Lederne hadde knapt noe valg: Etniske

Både i Etiopia og Eritrea tiltales og omtales folk alltid med første navn. Andrenavnet er farens navn, ikke familienavnet.

EPRDF

Ethiopian People's Revolutionary Democratic Front – koalisjon av etniske partier som bærer regjeringen i Etiopia

TPLF

Tigray People's Liberation Front – sloss mot militærstyret, tok over makten i Etiopia, som ledende kraft i EPRDF-koalisjonen

Landminer

Etiopisk soldat søker etter landminer.

Foto: Scanpix

